

“ЛОВ НА МЕЧКА” ВЪРХУ ОБРОЧНИТЕ РЕЛЕФИ НА ТРАКИЙСКИЯ КОННИК (АНАЛИЗ НА БАЗА ДАННИ)

Диляна Ботева

Юбилейните чествания са неизбежно повод за равносметка. Равносметката на дългогодишното ми общуване с проф. Маргарита Тачева и като Учител, и като колега, и - смея да кажа - като приятел, е основание да си позволя да перифразирам:

В началото бяха оброчните паметници на Тракийския конник...

Безкрайно съм признателна за насърчението да работя върху тази най-характерна изява на тракийската религиозност. Това е причината да й посветя настоящия текст с някои наблюдения върху част от паметниците, включени в база данни. Надявам се да й донесе радост и заради факта, че разглежда също паметник, на който самата тя е отделила много внимание в монографията си “История на източните култове в Долна Мизия и Тракия (V в.пр.н.е. - IV в.от н.е.)”¹.

* * *

Сюжетът “лов на мечка” почти липсва при оброчните релефи на Хероса². Досега са известни единствено две оброчни плочки с изображение на Тракийския конник при лов на мечка. Едната е намерена при с. Манастир (Варненско), край което село още К. Шкорпил предположи съществуването на светилище на Хероса³. Приема се, че в това светилище Херосът е бил идентифициран с Аполон, тъй като при единия от откритите там релефи, конникът е представен с лира в лявата си ръка⁴. Втората оброчна плочка с лов на мечка също произхожда от Източна Тракия и също е свързана със светилище на Херос и Аполон - намерена е в голямото тракийско светилище при с. Лозен, бивше Дийникли (Харманлийско)⁵, в което са открити 62 оброчни плочки (почти всички с изображение на Тракийския конник), и 14 бронзови статуйки, също на Конника. От епиграфските данни става ясно, че тук адресатът на молбите и посвещенията е божество, дефинирано чрез локалния епитет Гикетиенос (с варианти в изписването), но наричано също и Аполон.

Тези общи моменти се допълват от още една обща черта: и при двата паметника мечката е повалена по гръб под предните крака на коня. Това

обстоятелство подсказва съществуването в древна Тракия на някакъв вид наратив, при който в двубоя с мечка Херосът е сигурен победител⁶.

Все пак двата паметника имат свои особености. При оброчния релеф от с. Манастир повалената мечка е захапана от куче⁷. Заради името Πιελήσσος, тракийският произход на посветителя изглежда безспорен⁸. Оброчният надпис обаче не дава информация за адресата на посланието.

Оброчната плочка от с. Лозен представя лов на мечка в присъствието на змия⁹. Наред с увитата около дърво змия, която липсва при релефа от с. Манастир, плочката от с. Лозен представя не куче, а лъв като спътник и помощник на Хероса. Самият той е характеризиран тук с един почти уникален за неговата иконография елемент - праметнат през дясното рамо меч, който допълва обичайното въоръжение на конника. Паметникът е анепиграфски.

Ограниченият брой на паметниците не дава възможност да се види някаква категорична закономерност във факта, че сюжетът "лов на мечка" досега не е засвидетелстван в присъствието на една или две жени, или аколит. Но пък, както ще стане ясно по-долу, едва ли е случайно обвързването на този сюжет с присъствието на змия.

* * *

Наред с тези два оброчни паметника, при които ловът на мечка е сюжетът на централното изображение, съществуват още няколко оброчни плочки, при които мечката присъства в т.нар. животински фризове под централната сцена¹⁰. При всички тях, както и при вече разгледаните два релефа, тя е атакуваното животно, животното, което е повалено по гръб от куче¹¹, от лъв или лъвица¹². Засега е известно едно единствено изключение от това правило, но изображението на мечка като атакуващо животно е запазено върху сравнително малък фрагмент от статуйка, което ми дава основания да не го отчитам при анализа¹³.

Единият от релефите, представящи мечката като атакувано животно в животинските фризове, е от светилището при с. Лозен и носи посвещение "На господаря Аполон Гинкисенос". Това е може би единствената известна оброчна плочка на Тракийския конник с два животински фриза под основната сцена¹⁴. Самата основна сцена в този случай представя Хероса с убита сърна в дясната си ръка. В центъра на горния фриз, на който са изобразени три животински битки, се вижда повалена по гръб мечка, захапана за задния крак от куче. Вляво от тази сцена са представени два лъва, които нападат бик, а вдясно - две кучета, които нападат сърна. Релефът е посветен от войника Флавий Валес, определил се чрез етника на Δυσίρηνος. Този етникон е включен от Д. Дечев сред тракийските езикови остатъци, като го е свързал с Δύσιρος, съобщено като "име на полис"¹⁵.

Мечката е атакувана от куче и при паметник от района на с. Белослав (Варненско), от който е запазена само част от лявата половина на животин-

ския фриз¹⁶. От основното изображение се вижда единствено задното копие на коня и по тази причина не е ясен нейният сюжет. На фриза като първа сцена вляво е представено протоме на куче, което атакува стояща насреща му мечка. Заради фрагментарното състояние на релефа не е ясно какви са били другите животински битки, включени във фриза. Името на адресата не е достигнало до нас, но пък е безспорно, че е мислен като “бог”. Ясно е също, че посветителят е преторианец, но етническият му произход е неизвестен, тъй като запазеното име не съдържа категорична етническа характеристика. Струва си също да се посочи необичайният акузатив при изписването на адресата.

От лъвица е повалена мечката, изобразена върху животинския фриз на оброчен релеф от светилището на Херос и Асклепий при Глава Панега, Ловешко¹⁷. Фризът към него представя три сцени на борба между животни: вляво - бик нападат от лъв, в средата - мечка повалена от лъвица и вдясно - елен нападат от куче. Струва си да се отбележи, че и в този случай основното изображение е на Тракийския конник с убита сърна в дясната ръка. Адресатът на паметника е “вслушващият се бог Салтобюсенос”, а посвещението е направено от цирцитора Марк Луций.

При животинския фриз на релефа от с. Падина (Варненско) е представена паднала по гръб мечка, но без преследващо я животно¹⁸. Прави впечатление, че този фриз реално не включва нито една “пълноценна” сцена на борба между животни. В центъра е изобразено куче, чиято фигура заема значително място от полето на фриза. То е обърнато надясно и е захапало опашката на животно, от което се вижда единствено задният десен крак. Вляво от кучето е представена падналата по гръб мечка, чиито антагонист не е изобразен. Налага се по-скоро усещането, че скулпторът не се е “справил” с пространството в полето на фриза, а в по-общ план - и с изображенията на животинските фигури както във фриза, така в основната сцена. Затова и сюжетът на основната сцена не е сигурен. Приема се, че под коня се вижда “гротескно представената”¹⁹ предна част на глиган, захапан от обърнато надясно куче. Паметникът носи единствено двусъставните тракийски имена на двама посветители - Εἰθις Εἰθιαλου и Διζαλорις Αυλουζενεος, без повече информация за тях и без данни за адресата²⁰.

* * *

Присъствието на мечка при значителна част от животинските фризове под оброчните изображения на Тракийския Херос свидетелства по безспорен начин за популярността на мечката в религиозното мислене на траките. Това се доказва и за предримската епоха чрез бронзовата матрица от с. Бозвелийско (Варненско)²¹ и апликациите от Летнишкото съкровище²². Поради тази причина един от въпросите, който чака своя аргументиран отговор в бъдеще, е за причините, предопределили изключително слабата популярност на сюжета “лов на мечка” при основните изображения върху вотивните

паметници от римска Тракия. Засега са възможни две посоки на мислене в търсене на отговора. Логично би било да се допусне, че разказът за лова на мечка не е бил измежду любимите и атрактивни повествования сред тракийското общество на двете римски провинции.

Но има и втора възможност, и именно тя според мен е по-адекватна спрямо изворовия материал. Нейното обосноваване е мислимо благодарение на уникалната Сабазиева ръка от с. Красен (Добричко)²³ — един от най-значимите паметници на религиозния живот в тракийските римски провинции, свидетелстващ за пряката връзка между култовете на Сабазий и Херос в земите на древна Тракия²⁴. Преди да продължа с неговия анализ бих обърнала изрично внимание на сравнително голямата концентрация на тракийски паметници с изображение на атакувана мечка в исконни гетски територии южно от Делтата на р. Дунав²⁵. Едва ли е възможно да се мисли, че става дума за случайно съвпадение²⁶.

Сабазиевата ръка от Красен е изцяло изработена. С изящност, но и с голяма прецизност се отличава също миниатюрното изображение (3 x 1,7 см)²⁷ на конника в ореховата черупка²⁸, държана с жест на “латинска благословия”. Съвсем малките му размери не са попречили на твореца да характеризира атакуваното животно изрично като мечка²⁹. Следователно, че присъствието именно на това животно в представената сцена вероятно е било от значение за твореца. Появата на сюжета “лов на мечка” във връзка със Сабазиева ръка може да се свърже и с присъствието на змията върху релефа от Лозен³⁰. А това би подсказало възможна тясна връзка между тракийския култ към Сабазий и разглеждания сюжет.

Точната функция на ръката от Красен не е напълно ясна³¹. Предполага се, че тя е увенчавала жезъл на Сабазиев жрец³². Допуска се също така възможността да е носена от жреците по друг начин по време на церемонии и мистерии и се твърди нейното сигурно култово (не оброчно!) предназначение³³.

От особена важност за разчитане на изображението, както и определяне функциите на паметника, без съмнение е наличието на панта (мястото ѝ се вижда ясно) и щифт за прикрепване на капаче към ореховата черупка, което капаче е покривало (затваряло) изображението на конника³⁴. А това би могло да означава, че сцената “лов на мечка”, изобразена във вътрешността на ореха в ръката от Красен по оригинален замисъл и изпълнение не е била достъпна за очите на всеки. Ако това е така, то би могло да обясни защо “ловът на мечка” почти не се среща сред произведенията на тракийските торевти и скулптори.

Впечатлението е, че ако все пак е естествено, разбираемо и очаквано мечката да участва в двубои между различни животни, то изобразяването ѝ като обект на лов е “нежелателно”. Въпросът изглежда не е, че художниците нямат желание, а че на тях “не им е позволено” да внушават възможността мечката да бъде обект на лов. Дори и да става дума за самия Херос, който иначе безпроблемно е представян като “успешен ловец” както на сърна, та-

ка и на глиган, и дори на лъв³⁵. Нещо повече - изглежда, че и на Хероса му е "позволено" да бъде антагонист на мечката единствено при определени условия³⁶: вероятно това е сред причините известните досега изображения на "лов на мечка" да не включват нито женски фигури, нито аколит.

Причините за "нежеланието" на тракийските скулптори да пресъздават лов на мечка в своите паметници, без съмнение трябва да се търсят в няколко посоки. Едната от тях неизбежно включва обстоятелството, че в древните митологични представи на Балканите, убийството на мечка се наказва, защото е мислена като свещено животно на Богинята, която в Елада наричат Артемида Брауро³⁷. Подобна връзка изглежда напълно възможна заради съобщеното по-горе наблюдение за връзка между изображението на мечка в животинския фриз и убитата сърна в ръцете на Конника, представена в основната сцена на оброчните плочки.

Вероятно свързана с тези представи, но засега стояща в различен контекст, е една друга възможна посока на анализ. Става дума за сведението на Порфирий, според когото Залмоксис бил покрит с мечка кожа при раждането си³⁸. Античният автор дори съобщава, че траките наричали мечката кожа *zalmos*, откъдето идвало и името на Залмоксис³⁹. Данните у Порфирий вече са анализирани като възможност да се изясни ролята на мечката в тракийската митология⁴⁰, но те също така са повод за категорично отхвърляне на подобна възможност⁴¹. Все пак, дължни сме да признаем, че мечката се появява в текста на Порфирий именно заради гетите, на чиято територия са концентрирани археологическите свидетелства за култ към това животно - факт, който едва ли е плод на случайно съвпадение. Това обстоятелство, както и информацията, която ни предоставя ръката от Красен, ми дава основание да допусна, че в гетските предели сюжетът "лов на мечка" най-вероятно е свързан с тракийския култ към Сабазий, във връзка с който без съмнение е и фигурата на Залмоксис. Известно е митологичното обвързване на мечката с идеята за безсмъртието, за периодичното възраждане⁴², което подсказва възможността да се предположи, че в случая става дума за момент от някакъв свещен логос, който е бил предназначен или само за посветените, или дори само за част от тях.

¹ М. Тачева-Хитова, *История на източните култове в Долна Мизия и Тракия V в.пр.н.е. - IV в.от н.е.* София, 1982, 258-262; срв. също М. Tacheva-Hitova, *Eastern Cults in Moesia Inferior and Thracia (5th c. B.C. - 4th c. A.D.)*, Leiden 1983, III, No 7.

² В периода 1994-1996 г. бе изградена база данни, която включва цялостно запазените оброчни релефи на Тракийския конник, но нейното попълване продължава непрекъснато. Изграждането на базата данни бе в рамките на научноизследователски проект МУ-ОК-2/94, финансиран от Националния фонд "Научни изслед-

вания” (фонд “Млади учени”) към Министерство на образованието, а информационният продукт е дело на доц. Юрий Тодоров (Исторически факултет на СУ “Св. Климент Охридски”). За някои резултати от нейния анализ вж. **Д. Ботева-Боянова**, *Проблеми на тракийската история и култура*. С., 2000, 123-129 с лит.

³ **К. Шкорпил**, *Антични паметници с изображение на Тракийския конник във Варненския музей*. - ИАИ, 13, 1939, с. 141.

⁴ **Zl. Gočeva - M. Oppermann**, *Corpus Cultus Equitis Thracii (=CCET). II: Monumenta inter Danubium et Haemum reperta. 1. Durostorum et vicinia, regio oppidi Tolbuhin, Marcianopolis et vicinia, regio opidi Šumen*. Leiden, 1981, 33 и No 221. Виж и **Зл. Гочева**, *Култът на Тракийския конник на територията на гетите*. - Североизточна България: Древност и съвремие. Т. I. С., 1985, 190.

⁵ **Г. Кацаров**, *Тракийското светилище при с. Дийникли*. - ГПНБ 1925, с. 127-169.

⁶ При сюжета “лов на глиган” например нещата изглеждат различно - срв. **Д. Ботева**, *Изображения-разказ “Лов на глиган” върху оброчните релефи на Тракийския конник - анализ на база-данни*. - В: Пѣтѣ. Изследвания в чест на проф. Иван Маразов. С., 2002, 395-406.

⁷ CCET II-1, 225 (= IGBulg. II, No 831).

⁸ Срв. **G. Mihailov**, IGBulg. II, с. 234-235.

⁹ **G. Kazanow**, *Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien. Text und Tafelband*. (= Kaz.) Budapest, 1938, No 225, Abb. 124 (също и **Г. Кацаров**, Цит. съч., 158, № 50, фиг. 39).

¹⁰ **М. Тачева-Хитова**, Цит. съч., с. 262.

¹¹ Kaz. No 209, Abb. 113 (= IGBulg. III-2, 1809); CCET I, 103 (=IGBulg. I², 282).

¹² Kaz. No 364, Abb. 198 (= IGBulg. II, 530). При CCET II-1, 244 антагонистът на мечката не е изобразен.

¹³ Kaz. No 998, Abb. 482 представя протоме на мечка, която се е хвърлила върху коленичил на предните си крака бик. Изображението най-вероятно е част от лявата половина на база на статуйка (не оброчна плочка!), която - отново ще кажа - най-вероятно е на Тракийския конник, макар да липсват сигурни индикации за това. От централната сцена се вижда фигурата на тичащ надясно глиган, захванан за врата от куче; не е запазен обаче никакъв елемент, който би могъл да се свърже било с коня, било с конника. Фактът, че става дума за (оброчна ?) статуйка, а не за оброчна плочка вече е от значение, тъй като наблюденията ми показват, че по отношение на иконографията статуйките бележат съществени различия спрямо плочките. Затова и изградената база данни обхваща единствено оброчните плочки, а анализът на статуйките тепърва предстои.

¹⁴ Kaz. No 209, Abb. 113 (= IGBulg. III-2, 1809).

¹⁵ **D. Detschew**, *Die thrakischen Sprachreste*. 2. Auflage. Wien, 1976, 161.

¹⁶ CCET I, 103 (= IGBulg. I², 282).

¹⁷ Kaz. No 364, Abb. 198 (= IGBulg. II, 530).

¹⁸ CCET II-1, 244.

¹⁹ Срв. **Zl. Gočeva - M. Oppermann**, *Op. cit.*, 48.

²⁰ За надписа вж. **J. et L. Robert**, *Bull. ép.*, 75, 1962, 179, No 207.

²¹ Бронзовата матрицата с изображение на мечка нападната от куче е намерена заедно с друга матрица, представяща изключително популярната сцена с глиган нападнат от куче: **Ал. Минчев**, *Две тракийски бронзови апликации от Варненския музей*. - Изкуство 26, 1976, 5, 25-27.

²² Вж. приложения № 13 и № 18 у **Ив. Венедиков**, *Тракийското съкровище от Летница*. С., 1996, 14-16, фиг. 15 и 20. Тук посочвам единствено паметници със сигурно изображение на мечка. По тази причина няма да включа в анализа каничката от Борово, макар някои автори да виждат в нейния среден фриз мечка, върху която е седнал мъж, държащ в ръката си ритон с протоме на грифон - срв. **Ив. Венедиков**, *Медното гумно на прабългарите*. С., 1983, 163; **К. Бошнаков**, *Тракийска древност. Исторически очерци*. С., 2000, 211. Изображението обаче не е еднозначно и някои изследователи тълкуват кожата като лъвска кожа (срв. напр. **Ив. Маразов**, *Мит, ритуал и изкуство у траките*. С., 1992, 137). За други изображения на мечка при тракийската торевтика вж. **Ив. Маразов**, *Култът към мечката в древна Тракия*. - *Изкуство*, 1983, 4, 30.

²³ **М. Тачева-Хитова**, Цит. съч., 258-262, No 7 (= ССЕТ II-1, 188а). Първата публикация на паметника е на **Л. Бобчева**, Нов паметник, посветен на култа на Тракийския конник. - *Археология* VIII, 1965, 4, 35-37; вж. и **П. Горбанов**, *Ръката от слонова кост от с. Красен, Толбухинско*. - Североизточна България: Древност и съвремие. Т. I. С., 1985, 233-236.

²⁴ За култа на Сабазий в тракийските земи вж. **М. Тачева-Хитова**, Цит. съч., 254-301. Според **М. Тачева** (Цит. съч., 296. Вж. и **М. Тачева**, *Наблюдения върху религиозния живот в източните предели на провинция Долна Мизия*. - Североизточна България: Древност и съвремие. Т. I. С., 1985, 185) "тракийският Аполон-конник е местната тракийска хипостаза" на Сабазий, като в източните предели на провинция Долна Мизия култът на Сабазий "е бил покрит от този на Конника". За друго тълкуване на връзката между двата култа вж. **Д. Ботева**, *Изображения-разкази върху оброчните релефи на Тракийския конник: I: Херосът в света на боговете*. - *Jubilaeus III: Сборник в памет на проф. Б. Геров*. С., 2000, 33-34 (При отпечатването на статията са загубени две важни бележки от научния апарат, отпаднали са две заглавия и е допуснато объркване в номерацията. Загубена е бел. 5 на ръкописа, която се отнася към края на втория абзац на статията и съдържа позоваване на **Ив. Венедиков**, *Тракийското съкровище от Летница*. С., 1996, 22. Това е изследването на **Венедиков**, цитирано в бел. 12, 14, 25, 32, 72 и 73 от отпечатания текст. Загубена е и бел. 6 от ръкописа, която се отнася към края на третия параграф на статията и гласи: "Това твърдение (за липсата на олтар между Конника и жената пред него - б.м.) не се отнася до паметниците, при които женската фигура е представена седнала според традиционната иконография на Великата богиня. При тези изображения олтарът присъства почти винаги - срв. **М. Тачева-Хитова**, *История на източните култове в Долна Мизия и Тракия (V в.н.е. - IV в.от н.е.)*. С., 1982, 215: олтарът е почти задължителен в ред паметници от територията на понтийските градове със седяща богиня и Тракийския конник." На това изследване на **М. Тачева** са позоваванията ми в бел. 28, 42, 81, 82, 84, 90 и 91 от отпечатания текст. Отпадането на тези две бележки е променило номерацията в научния апарат. Така в бел. 17 и 21 на с. 24 препратките би трябвало да са съответно към бел. 5 и 24 на отпечатания текст). Налага се също да уточня, че странно изглеждащият локален епитет на с. 25 стои вместо Σαλδοκεληνος.

²⁵ От този район произхождат пет от общо осемте паметника, съобщени в настоящия текст: матрицата от Бозвелийско (Вн), оброчната плочка от Манастир (Вн), "фризовите" изображения на атакувана мечка върху оброчни плочки от Падина (Вн) и Белослав (Вн), и разбира се, Сабазиевата ръка от Красен (Добричко).

²⁶ Още през 1983 г. **Ив. Маразов**, въз основа на всички известни му изображе-

ния на мечка в тракийската торовтика стига до извода, че “те се концентрират главно в Североизточна Тракия, т.е. в земите, заети от гетите. Това показва развитие на мечия култ предимно в този район, но не е изключено картината на неговото разпространение сред всички тракийски племена просто да не е пълна”. Според него изводите трябва да отчитат съществуващите празноти в източниците и “да не се ограничават племенно-териториално, а да се отнасят за цяла Тракия.” (срв. **Ив. Маразов**, *Култът към мечката*, 30).

²⁷ ССЕТ II-1, стр. 13 (№ 188а).

²⁸ В друга статия наскоро (срв. **Д. Ботева**, Цит. съч., 34) възприех мнението на М. Тачева (*История на източните култове*, 259), че ръката държи пиниева шишарка. Сега, след запознаването ми с паметника, съм склонна да отдам право на онези, които разпознават въпросния предмет като орех - срв. **Л. Бобчева**, Цит. съч., 36-37, **П. Горбанов**, Цит. съч., 233, както и, разбира се, ССЕТ II-1, 188а.

²⁹ При описанието на паметника в ССЕТ, II-1, 188а липсва изрично посочване, че в краката на коня има паднало животно, и че това животно е мечка.

³⁰ За Сабазий като бог-змия вж. **Д. Ботева**, *Тракийският Херос в системата на тракийския пантеон*. - Jubilaus I: Юбилеен сборник в памет на акад. Д. Дечев. С., 1998, 24 с цит. лит. В тази връзка е интересно наблюдението, че “в българския фолклор представите за мечката корелират с вярата в змея” - срв. **Р. Попов**, *Мечка*. - В: Българска митология. Енциклопедичен речник. С., 1994, 217.

³¹ **П. Горбанов**, Цит. съч., 233.

³² **М. Тачева-Хитова**, Цит. съч., 259. За бронзовите Сабазиеви ръце като увенчаващи жезлите на жреците вж. **П. Горбанов**, *За характера на фигуралните паметници на Сабазий и някои аспекти на неговия култ*. - Археология, 18, 1975, 4, 13-18.

³³ **П. Горбанов**, *Ръката от слонова кост*, 234-235.

³⁴ Фактът е подчертан изрично от всички изследователи, които са се занимавали с паметника - срв. **Л. Бобчева**, Цит. съч., 36; **М. Тачева-Хитова**, Цит. съч., 258; **П. Горбанов**, Цит. съч., 234; ССЕТ II-1, 13, № 188а. Но единствено Горбанов (пак там) търси обяснение на този факт. Той допуска възможността паметникът да е “далечен езически прототип на раннохристиянските реликварии”.

³⁵ Тези наблюдения не ми дават основание да се съглася с твърдението, че сцените глиган нападнат от куче и мечка нападната от куче “са били разглеждани като семантични тъждества” - срв. **Ив. Маразов**, *Мит, ритуал и изкуство у траките*. С., 1992, 349.

³⁶ Тук е необходимо е може би да се посочи, че фреската от Вергина представя ловни сцени, като животните обект на лов са подредени в следната последователност - сърна, глиган, лъв, мечка. Изглежда, че ловът на мечка е “последното изпитание” по пътя към хероизирането и може би дори - към безсмъртието. Не приемам определянето на фреската от Вергина като “сбор от лов на различни животни” (срв. **Ив. Маразов**, Цит. съч., 349). Съществуват съществени основания да се твърди, че всъщност става дума за последователен разказ.

³⁷ По-подробно у **Д. Попов**, *Артемиде Брауро (една трако-пеласгийска богиня)*. - ИБИБД, 34, 1982, 21-33. За анализ на известните данни виж и **Ив. Маразов**, *Култът към мечката*, 32-35.

³⁸ Vita Pythagor., 14. **Ив. Маразов**, Цит. съч., 31; **Д. Попов**, *Богът с много имена*. С., 1995, 199.

³⁹ За глосата zalmos вж. последно **Ал. Фол**, *Тракийската култура - казано и*

премълчано. С., 1998², 116-117.

⁴⁰ **Ив. Маразов**, Цит. съч., 31-36.

⁴¹ **Ал. Фол**, Цит. съч., 117.

⁴² **Ив. Маразов**, Цит. съч., 33; **Ж. С. Коопер**, *Lexikon alter Symbole*. Leipzig, 1986, 18.

"BEAR HUNTING" ON THE VOTIVE RELIEFS OF THE THRACIAN HORSEMAN: A DATABASE ANALYSIS

Diljana Boteva

The paper presents some observations on "Bear Hunting" of the Thracian Horseman. At present it appears only twice on the votive reliefs - on a plaque from the village of Manastir, near Varna and on a plaque from the village of Lozen, near Harmanli. Both plaques are connected with sanctuaries, where Heros and Apollo were worshipped and both of them are coming from the eastern part of the Thracian lands. So far, only a serpent is to be seen on one of the reliefs representing bear hunting of the Horseman; neither female figures, nor a male one are accompanying him.

In a contrast to the scarce appearance of "bear hunting" on the votive monuments, there are prolific Thracian representations of a bear participating in different animal combats. Such combats appear not only on the Thracian toreutics, but on the so called animal friezes of the votive reliefs as well.

More than 30 years ago an exquisite Sabazios ivory hand was found near the present village of Krasen, Dobrich region. The hand is holding a small walnut with a miniature representation of the Horseman hunting a bear which originally was hidden under a cover. Because of this monument and because of the ancient evidence about the connection between Zalmoxis and a bear fur (Porphyr., Vita Pythag., 14) which refers to the same area, in this article the bear hunting is argued as a part of a certain "sacred narrative" related to the Getic belief in immortality.